

PETRE DIACONU LA 80 DE ANI

Cine dorește să definească personalitatea științifică a dr. PETRE DIACONU este uimit chiar de la început de diversitatea temelor abordate de acest excepțional cercetător: în primul rând teme de arheologie și istorie medievală (cu preocupări privindu-i pe români la începutul istoriei lor, apoi pe bizantini, slavi, proto-bulgari, pecenegi, uzi, cumani, varegi, maghiari etc.); de asemenea, preocupări de arheologie romană, sigilografie, numismatică, toponimie, etnografie, preistorie, geografie istorică, istorie politică, militară, economică, demografie, de punere în valoare a unor personalități ale culturii interbelice din Dobrogea și din zona învecinată, pe nedrept uitate, și multe altele.

Petre Diaconu s-a născut la 6 octombrie 1924 într-o localitate de lângă Silistra, într-o familie mixtă: tatăl român, mama, de naționalitate bulgară. Tocmai datorită acestei origini a învățat perfect ambele limbi, ajungând un cercetător la fel de avizat al istoriei celor două popoare, dar care n-a uitat niciodată că s-a născut și este, de fapt, român.

A urmat gimnaziul în orașul Silistra și studiile secundare la Liceul „Știrbei Vodă” din Călărași. După ce în ultima perioadă a războiului și după terminarea lui și-a îndeplinit obligațiile militare în cadrul unei unități de aviație, a urmat cursurile Facultății de istorie a Universității București, pe care le-a finalizat în 1953. Dar încă din 1951, de pe când era student, a fost încadrat la Institutul de Arheologie al Academiei. Aici a lucrat fără întrerupere timp de patru decenii, până la pensionare, în anul 1991.

Petre Diaconu și-a dedicat cea mai mare parte a activității de cercetător studiului realităților istorico-arheologice ale ținutului său natal, respectiv Dobrogei și regiunii învecinate din Muntenia și din nord-estul Bulgariei. Dar s-a ocupat cu același interes și neastâmpăr de istoria unor regiuni mult mai îndepărtate – de la Urali și din stepele nord-pontice până spre nordul, centrul și sud-estul Europei, de impactul pe care populațiile ori influențele culturale ale acestora le-au avut asupra spațiului dunăreano-pontic. Cunoașterea limbii bulgare, incisivitatea și acribia specifice, i-au oferit posibilitatea de a fi recunoscut ca unul dintre cei mai buni cunoscători ai arheologiei și istoriei medievale a țării

vecine, chiar dacă, de multe ori, opiniile domniei sale n-au fost împărtășite în totalitate de colegii bulgari (și viceversa!).

Și-a început cariera arheologică pe șantiere diverse, inclusiv de preistorie (la Cernavodă, în cultura Hamangia, reprezentativă pentru neoliticul Dobrogei); de altfel, preistoria l-a interesat întotdeauna, așa cum a mărturisit-o de multe ori; a urmărit atent toate descoperirile epocilor străvechi, iar când a avut prilejul n-a pregetat să-și prezinte punctul de vedere (ca în cazul unor descoperiri din Bronzul târziu de la Grădiștea Coslogeni).

Însă prof. Ioan Nestor i-a orientat pașii spre o altă arie de activitate – spre arheologia medievală – și nu a greșit! Acest domeniu, care în anii '50-'60, ca și după aceea, era în pericol de a fi minat de interese și orientări politice adesea aberante, avea nevoie de cercetători adevărați, îndrăzneți și onești, care să spună lucrurilor pe nume, cu argumente științifice autentice, departe de orice idei ale materialismului istoric cu tentă pro-sovietică sau, mai apoi, naționalist-comunistă. Iar Petre Diaconu a fost și a rămas unul dintre acei cercetători de valoare în legătură cu care Ioan Nestor nu s-a înșelat. Spirit avid de cunoaștere, chiar speculativ în sens pozitiv, cu un temperament pasional, dublat de cultura sa enciclopedică, de o memorie formidabilă și de o mare capacitate analitică, Petre Diaconu s-a integrat perfect problemelor cercetării spre care a fost îndrumat. A participat la săpăturile arheologice de la Suceava (sub conducerea prof. I. Nestor), Mânăstirea Neamț, Ploiești, București, Lișcoteanca, Porțile de Fier și Coslogeni. Dar cele mai fructuoase cercetări arheologice le-a efectuat în cadrul unor colective complexe din Dobrogea: la Garvăn-Dinogetia (sub conducerea științifică a prof. Gh. Ștefan și I. Barnea), la Capidava (sub cea a prof. Grigore Florescu), la Mangalia, Basarabi, Balta Albă, Cochirleni, Nalbant, Niculițel, pe traseul valurilor de apărare transdobrogene, la Adamclisi. Însă cea mai mare parte a activității de teren și-a dedicat-o șantierului arheologic de la Păcuiul lui Soare, pe care l-a organizat și condus din anul 1956, cu rezultate remarcabile. Deoarece preferă întotdeauna activitatea în cadrul unor colective mari de cercetători, Păcuiul lui Soare s-a impus de la început prin concentrarea aici a unor arheologi prestigioși și prin vocația de șantier – școală. Au lucrat în colectivul condus de domnia sa Radu Popa, Dumitru Vâlceanu, Silvia Baraschi, Radu Harhoiu, Nicolae Conovici, Tudor Papasima și mulți alții. A lăsat, la momentul potrivit, conducerea șantierului unei foste eleve a domniei sale, astăzi o remarcabilă cercetătoare – Oana Damian. Păcuiul lui Soare a rămas un șantier școală nu numai pentru arheologia medievală, ci și pentru cercetarea arheologică în general, aici formându-se numeroși cercetători ai Institutului de Arheologie al Academiei, ai muzeelor din București, Călărași, Constanța, Brăila și din alte centre. Grație colectivelor de aici s-au identificat și cercetat numeroase obiective din toate epocile istorice în sectorul de sud-vest al Dobrogei – la Ostrov, Bugeac, Gârlița, Galița, pe dealul Dervent, la Canlia, Gura Canliei, Izvoarele-Pârjoaia, Băneasa, Satu Nou ș.a.

De la începutul activității, Păcuiul lui Soare a devenit pentru Petre Diaconu și pentru soția sa – distinsa doamnă Aurelia Diaconu – o a doua casă (sau mai bine zis prima!). În scurt timp, acest loc mirific, cu o natură generoasă și fascinantă prin sălbăticia și unicitatea ei, a dezvoltat un spirit anume, spiritul Păcuiului, caracterizat prin nonconformism, repudierea oricăror constrângeri ori

servituți ideologice, deschidere la tot ceea ce este nou (chiar față de unele „erezii” științifice), adversitate față de rutina de orice fel, toate cu o condiție majoră: orice opinie trebuie argumentată științific. Paradoxal poate, dar tocmai libertățile amintite sporeau dorința de investigare profundă și responsabilitatea arheologilor. Iar când Petre Diaconu le atrăgea atenția tinerilor cercetători că săpătura arheologică este o carte care nu se lasă decât o singură dată citită și, care, pe măsură ce lectura înaintază, ea dispare, rămânând doar mărturia arheologului, ce trebuie să fie cinstită, curată și pe cât posibil exactă, pentru a fi reconstituită prin opera științifică întocmită, nu putea să nu aibă acceptul tuturor.

Spiritul Păcuilui n-a trecut neobservat multor oameni de cultură ai țării, îndeosebi înainte de 1989, dar și după! Activitatea febrilă a șantierului, desfășurată în unii ani pe parcursul a patru sau cinci luni, forța intelectuală și valoarea științifică a colectivelor ce lucrau aici, au făcut ca unii scriitori, actori, pictori, sculptori, ziariști, profesori și cercetători din cele mai diferite domenii să-și petreacă vacanțele ori momentele libere din viață aici. Pe malul Dunării sau la „bucătărie”, la lumina lămpii de gaz, aveau loc cele mai deschise și furtunoase discuții pe teme științifice, cu abordări largi în domeniile arheologiei, istoriei, culturii, muzicii, literaturii, picturii și chiar fotbalului (Petre Diaconu fiind un foarte bun cunoscător al acestui domeniu și un susținător ardent al echipei „Farul” din Constanța). Păcuilui lui Soare și Petre Diaconu însuși se regăsesc în câteva romane și lucrări memorialistice ale unor iluștri scriitori. Toate acestea se datorează personalității inconfundabile a celui sărbătorit astăzi.

Petre Diaconu a parcurs obsedantele decenii ale socialismului din România fără nici un compromis, înregimentare politică sau ideologică. Când era consultat de autoritățile vremii (nici nu se putea altfel, datorită valorii sale științifice incontestabile), avea întotdeauna ca repere adevărul științific, demnitatea și profesionalismul cercetătorului autentic.

Opera științifică a domnului Petre Diaconu, este de-a dreptul impresionantă prin varietate, număr, calitate, incisivitate, spirit analitic, erudiție, ascuțimea observației și acribie. Petre Diaconu este un exemplu de exigență pentru el însuși și pentru opera sa, dar de o modestie dezarmantă. Când este însă vorba de dispute științifice domnia sa devine incendiar. Comunicările prezentate – fie că este vorba de București, de Constanța, Tulcea, Călărași, Slobozia, la diverse manifestări din străinătate produc întotdeauna discuții aprinse; ele ies din tiparele obișnuite, provocând „scânteii”, cărora autorul le ține piept cu înflăcărare și inteligență, ambele date de cunoaștere, de cultura istorico-arheologică, de adversitatea față de rutină. Când greșește, recunoștea acest lucru cu bărbăție, chiar amuzându-se puțin, fiind, totodată, primul care încearcă să-și repare greșeala.

În anii studenției, colegii din Iași, așteptam cu nerăbdare opiniile sale vizavi de cele ale profesorului nostru, marele medievist Constantin Cihodaru, în polemica privind dotarea valului de piatră din Dobrogea și localizarea evenimentelor menționate în Nota toporului bizantin, deoarece incisivitatea celor doi protagoniști, stilul extrem de tăios, dar în același timp parcă prietenesc, bogăția și noutatea informațiilor care creșteau de la un articol la altul și tăria

argumentelor ne captau cu totul.

A publicat, printre altele, primele două volume ale monografiei arheologice *Păcuiul lui Soare, I-Cetatea bizantină*, București, 1972, pentru care a primit premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române și volumul II – *Așezare medievală*, București, 1977, în care contribuția domniei sale este substanțială; dar a lăsat, în același timp, colaboratorilor săi la ambele volume deplina libertate de a-și exprima punctele de vedere, chiar dacă ele veneau mai mult sau mai puțin în contradicție cu ale sale. Cetatea bizantină de la Păcuiul lui Soare este prezentă, sub o formă sau alta, prin descoperirile valorificate științific, în mai multe zeci de studii ale domniei sale, cu interpretări istorice, politice, de viață economică și de geografie istorică.

Mai amintim colaborarea domniei sale la monografia *Capidava I*, București, 1958, la unele sinteze și enciclopedii, precum și cele două cărți: *Les Petcénègues au Bas-Danube*, Bucarest, 1970 și *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, Bucarest, 1978, foarte apreciate în lumea științifică românească și din străinătate. În afara valorificării propriilor descoperiri de la Păcuiul lui Soare și din împrejurimi, Petre Diaconu abordează numeroase probleme de un larg interes istoric, cum ar fi interpretarea și datarea celor trei valuri dintre Cernavodă și Constanța, complexul rupestru de la Basarabi, valul și biserița medievală de la Niculițel, problemele de numismatică, sigilografie, de toponimie și topografie (*Onglos-ul*, Preslavul Mic, Theodoropolis, Chilia, Licostomo, Daphne, Vicina etc.), critica și chiar emendarea izvoarelor scrise. S-a ocupat de studiul carierelor de piatră din epoca romană și bizantină din Dobrogea, de originea ceramicii locale din Evul mediu, de mărcile de olar medievale timpurii, de mai multe culturi sau aspecte culturale pe care le-a și definit și individualizat, de antichitățile creștine, de unelte, podoabe, ustensile și alte produse romane sau romano-bizantine cărora le-a deslușit importanța și semnificația.

De-a dreptul spectaculoasă a fost identificarea de către domnia sa, pe baze arheologice și numismatice, a unui stat medieval necunoscut până la el, în „țara Dristrei” (cf. *O formațiune statală la Dunărea de Jos la sfârșitul secolului al XIV-lea, necunoscută până în prezent*, SCIVA, 29, 1978, 2, p. 185-201).

La cele circa 10 monografii, sinteze, enciclopedii la care este autor sau coautor și la cele circa 180 de studii, discuții și note, trebuie să adăugăm alte circa 150 de recenzii, note bibliografice, articole omagiale și comemorative. Recenziile, discuțiile și notele de lectură sunt adeseori de o incisivitate deosebită, astfel încât utilizarea lucrărilor în cauză nu poate fi făcută decât ținându-se seama și de opiniile lui Petre Diaconu. Trebuie să adăugăm acestora prezența îndelungată a d-lui Petre Diaconu în paginile revistei *Tomis* cu studii și puncte de vedere elaborate în stilu-i inconfundabil.

Domnul Petre Diaconu este de o generozitate exemplară, datorită cu harul omeniei și al prieteniei, trăsături specifice spiritelor cu adevărat mari. Tinerii, mai ales, beneficiază întotdeauna de informațiile bibliografice, de ideile sale și de materialele arheologice pe care le-a descoperit și pe care le oferă cu detașare spre studiu. Domnia sa este membru al mai multor instituții științifice internaționale, între care Comitetul internațional de geografie istorică, Asociația internațională de istorie a sticlei, Societatea de studii clasice din România. După 1989 domnul Petre Diaconu a intrat cu aceeași energie și în viața publică, fără o altă

determinare decât una idealistă, dorința de a înlătura răul care mai persistă încă în societatea românească, însă fără a renunța nici o clipă la munca sa științifică.

O calitate deosebită a lui Petre Diaconu este sinceritatea. Nu numai vechilor cunoștințe, ci și celor pe care îi întâlnește pentru prima dată li se adresează cu o franchețe totală și nedisimulată, ceea ce îi obligă pe interlocutori la un comportament similar, în care formalismul nu-și găsește locul. Noblețea sufletească a lui Petre Diaconu este ilustrată și de căldura cu care se apropie nu numai de oameni, ci și de animale (păsări sălbatice, pisici și câini). La Păcui au crescut ori s-au „pripășit” numeroși câini, care primeau nume dintre cele mai ciudate: Dac (beneficiarul unui monument funerar chiar în incinta bazei arheologice), Necaz (care nu-și dezmințea numele), Dervent (mai multe exemplare cu același nume, primit succesiv), Guna etc. Iar când se întâmpla ca un proaspăt locatar al bazei de aici să fie „crestat” de un câine (niciodată grav), era liniștit de Petre Diaconu cu un răspuns șugubăț: „nu-i nimic, ești al 14-lea” (sau al 17-lea, deși nu erau atât de mulți), lăsând să se înțeleagă de fapt că nu e nimic grav și că asemenea „incidente” fac parte din atmosfera specifică Păcuiului.

La acest moment aniversar trebuie să precizăm că vechea urbe tomitană îi datorează multe domnului Petre Diaconu. A fost și a rămas un prieten constant al Muzeului de istorie națională și arheologie și al oamenilor lui.

Onorează toate reuniunile noastre științifice, sesiunile „Pontica”, alte manifestări din domeniul studiilor clasice, al tracologiei, numismaticii etc. Este un colaborator constant al revistei noastre științifice „Pontica”. Ca un gest de respect și dragoste pentru Constanța și-a donat biblioteca muzeului constănțean. Este de prisos să vorbim despre valoarea inestimabilă a acesteia, care cuprinde publicații științifice deosebite, chiar unicate la noi. Timp de trei ani a fost profesor asociat al Facultății de Istorie din Universitatea „OVIDIUS”, îndrăgit de studenți și respectat de corpul profesoral tocmai datorită calităților sale științifice și umane.

Petre Diaconu a sprijinit întotdeauna cu materialele științifice descoperite la Păcuiul lui Soare și în împrejurimi expozițiile unor muzee, cum sunt cele din Slobozia, Călărași și Constanța, iar recent, și muzeul mănăstirii Dervent, deschis la 5 octombrie acest an. Ca adevărat și pios creștin cunoaște de mult pilda semănătorului și a semințelor aruncate de el. Privind astăzi cele aproape șase decenii de activitate ale lui Petre Diaconu pe ogorul istoriografiei și al arheologiei românești, se poate spune că sămânța aruncată de profesorii săi de la Silistra, Călărași și București a căzut în pământ bun și a rodit; tot așa, sămânța aruncată de domnia sa rodește și va rodi însutit, spre progresul științei românești.

La acest ceas aniversar îi urăm domnului Petre Diaconu multă sănătate și aceeași vigoare în activitatea sa. La mulți ani!

Constanța,
2 noiembrie 2004

Mihai Irimia

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE*

I. Monografii, sinteze

Capidava. I, București, 1958 (în colaborare cu Gr. Florescu, R. Florescu).

Les Petchénègues au Bas Danube, Bucarest, 1970.

Păcuiul lui Soare. I. Cetatea bizantină, București, 1972 (în colaborare cu D. Vîlceanu).

The Petchenegs on the Lower Danube, în Relations between the autochthonous population and the migratory populations on the territory of Romania, București, 1975, p. 235-240.

Păcuiul lui Soare. II. Așezarea medievală, București, 1977 (în colaborare cu Silvia Baraschi).

Românii și populațiile în migrație, în volumul *Independența României*, București, 1977, p. 39-44.

Les Coumans au Bas Danube aux XIe et XIIe siècles, Bucarest, 1978.

II. Studii, comunicări, note:

Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie (secolele X-XIII), SCIV, 7 (1956), 3-4, p. 421-439.

Un pandantiv globular descoperit la Bisericuța-Garvăn, SCIV, 9 (1958), 2, p. 445-449.

Observații asupra ceramicii din secolele XII-XIII de pe teritoriul orașului București, SCIV, 9 (1958), 2, p. 451-459.

Un nou tip ceramic din epoca romano-bizantină, SCIV, 10 (1959), 2, p. 487-490.

În legătură cu datarea semnelor în relief descoperite în așezările feudale timpurii din Dobrogea, SCIV, 10 (1959), 2, p. 491-497.

Cu privire la patinele de os din epoca feudală timpurie, SCIV, 11 (1960), 1, p. 177-178.

Un pond din epoca romano-bizantină descoperit la Păcuiul lui Soare, SCIV, 12 (1961), 2, p. 403-405.

Krepost 10-15 vv. Păcuiul lui Soare v sveti arheologiceskih issledovania, Dacia, N.S., 5 (1961), p. 485-501.

Despre datarea valului de piatră din Dobrogea și localizarea evenimentelor din Nota toparhului grec, Studii, 15 (1962), 5, p. 1215-1235.

Fibulă digitată descoperită la Dervent (reg. Dobrogea), SCIV, 13 (1962), 2, p. 447-449.

Zur Frage der Datierung des Steinwalles in der Dobrudscha und die Lokalisierung der im Berichte des griechischen Toparchen geschilderten Ereignisse, Dacia, N.S., 6 (1962), p. 317-335.

Un mormânt de călăreț din secolul VII descoperit la Tîrgșor, SCIV, 13 (1962), 1, p. 165-171 (în colaborare cu Gh. Diaconu).

Un mormânt din secolul XI descoperit la Dervent, SCIV, 14 (1963), 1, p. 213-216.

Urme vechi creștine descoperite în sud-vestul Dobrogei, BOR, 81 (1963), 5-6, p. 546-557.

* Bibliografia a fost întocmită cu ajutorul doamnei dr. Oana Damian.

- Edna neizvestna moneta na G. Terter*, *Arheologjia Sofia*, 5 (1963), 1, p. 41-42.
- Bolgarskie monetî iz Păcuiul lui Soare (Rumînia)*, *IAI*, 26 (1963), p. 249-256.
- Monede rare și inedite din epoca feudală de început descoperite la Păcuiul lui Soare și împrejurimi (Dobrogea)*, *SCIV*, 15 (1964), 1, p. 143-147.
- Un cimitir creștin din sec. IV, descoperit la Mangalia*, *Glasul Bisericii*, 7-8 (1964), p. 712-723.
- K voprossu o glineanîh kotlah na territorii RNR*, *Dacia, N.S.*, 8 (1964), p. 249-264.
- Cetatea bizantină de pe insula Păcuiul lui Soare*, *RevMuz*, 2 (1965), 1, p. 12-16.
- Despre pecenegi la Dunărea de Jos în secolul al X-lea*, *Studii*, 18 (1965), 5, p. 1117-1129.
- Din nou despre valul de piatră din Dobrogea și Nota toparhului grec (Partea I)*, *SCIV*, 16 (1965), 1, p. 189-199.
- Din nou despre datarea valului de piatră din Dobrogea și Nota toparhului grec (Partea a II-a)*, *SCIV*, 16 (1965), 2, p. 383-394.
- Parures du XIe siècle découvertes à Păcuiul lui Soare*, *Dacia, N.S.*, 9 (1965), p. 307-323.
- Autour de la localisation de la Petite Preslav*, *RÉSEE*, 3 (1965), 1-2, p. 37-56.
- Réalités archéologiques et considérations historiques*, *RRH*, 5 (1966), 3, p. 485-493.
- Quelques problèmes relatifs à la forteresse byzantine de Păcuiul lui Soare à la lumière des dernières fouilles archéologiques*, *Dacia, N.S.*, 10 (1966), p. 365-371.
- Nouvelles recherches sur le „limes” byzantin du Bas Danube aux Xe-XIe siècles*, în *Thirteenth International Congress of Byzantine Studies, Main Papers*, VI, Oxford, 1966, p. 1-15 (în colaborare cu Em. Condurachi și I. Barnea).
- Un mormânt de călăreț nomad din secolele XI-XII descoperit la Movilița (r. Urziceni, reg. București)*, *SCIV*, 18 (1967), 1, p. 135-140 (în colaborare cu Gh. Diaconu).
- Despre pecenegi la Dunărea de Jos în prima jumătate a secolului al XI-lea*, *SCIV*, 18 (1967), 3, p. 463-476.
- Câteva urme de viață în secolul al VII-lea în insula Banului*, *Comunicări, Seria arheologică*, II, Craiova, 1967, p. 11.
- Les Petchénègues au Bas Danube*, *Dacia, N.S.*, 11 (1967), p. 259-270.
- Alte precizări în legătură cu valul de piatră din Dobrogea și însemnările toparhului bizantin*, *SCIV*, 19 (1968), 2, p. 357-369.
- Urme vechi de locuire în colțul de sud-vest al Dobrogei*, *RevMuz*, 5 (1968), p. 348-351 (în colaborare cu N. Anghelescu).
- Un sigiliu de plumb al lui Alexie I Comnenul descoperit la Păcuiul lui Soare*, *SCN*, 4 (1968), p. 249-251.
- O „gemă” descoperită la Romula*, *SCN*, 4 (1968), p. 277-278.
- Despre carierele de piatră de lângă Păcuiul lui Soare*, *SCIV*, 19 (1968), 3, p. 451-468 (în colaborare cu Emanoil Zah).
- Rolul cetății din insula Păcuiul lui Soare în cadrul situației politice a Dobrogei la sfârșitul secolului X*, *Pontice*, 2 (1969), p. 395-400.
- Vasile Apokapes și Nikiphor Botaneiates - katepani la Dunărea de Jos*, *SCIV*, 20 (1969), 3, p. 437-451.
- Două pandantive circulare de plumb de la Păcuiul lui Soare*, *SCIV*, 20 (1969), 4, p. 623-624 (în colaborare cu A. Atanasiu).

- Quelques observations sur le complexe archéologique de Murfatlar (Basarabi), Dacia, N.S., 13 (1969), p. 443-456 (în colaborare cu P.Șt. Năsturel).*
- Einige Zierrate und Zaumzeugstücke von Păcuiul lui Soare, Dacia, N.S., 13 (1969), p. 501-506.*
- Păcuiul lui Soare, în *Enzyklopedisches Handbuch zur Urund Frühgeschichte Europas 2 (1-2)*, Praga, 1969 (sub voce).
- Une information de Skylitzes-Cedrenos à la lumière de l'archéologie, RÉSEE, 7 (1969), 1, p. 43-49.*
- Le commerce fluvial et maritime dans la région comprise entre le Danube et la mer Noire aux IVe-XIIe siècles, Etudes d'histoire maritime, Moscou, 16-23 août 1970, p. 281-293.*
- Où localiser Ozolime?, Studia Balcanica, 1, Sofia, 1970, p. 87-94.*
- Le problème de la localisation de l'Onglos, Dacia, N.S., 14 (1970), p. 325-334.*
- Despre localizarea Vicinei, Pontica, 3 (1970), p. 275-295.*
- Cetatea bizantină din insula Păcuiul lui Soare, BMI, 1 (1971), p. 3-20.*
- Despre localizarea Onglos-ului, Peuce, 2 (1971), p. 191-203.*
- În căutarea Dafnei, Pontica, 4 (1971), p. 311-318.*
- Câteva considerații pe marginea unui sigiliu descoperit la Preslav (R.P.Bulgaria), SCN, 5 (1971), p. 207-210.*
- Aspects de l'idée impériale dans le folklore roumain, Byzantina, 3 (1971), p. 195-199.*
- Les carrières de pierre de Păcuiul lui Soare, Dacia, N.S., 15 (1971), p. 289-306.*
- Despre datarea „circumvalației” și „bisericii treplate” de la Niculițel, SCIV, 23 (1972), 2, p. 307-319.*
- Câteva cuvinte despre un „candelabru” roman de lut, SCIV, 23 (1972), 3, p. 459-462.*
- Câteva considerații în legătură cu valurile din Dobrogea, Pontica, 5 (1972), p. 373-378.*
- Quelques considérations sur les briquets de Păcuiul lui Soare, Dacia, N.S., 16 (1972), p. 317-323.*
- Quelques problèmes du Moyen Âge roumain illustrés par les découvertes archéologiques mises au jour après 1945, Anuario des estudios medievales, Barcelona, 8 (1972-1973), p. 567-575.*
- Despre data pămîririi lui Zoticos, Attalos, Kamasis și Philippos, SCIVA, 24 (1973), 4, p. 633-642.*
- Câteva considerații în legătură cu un zid medieval de la Păcuiul lui Soare, BMI, 42 (1973), 2, p. 33-36.*
- Quelques considérations sur la céramique peinte de Bas Danube, în volumul Les Slaves et le monde méditerranéen aux VIe-XIe siècles, Sofia, 1973, p. 209-213.*
- Objects of bone and antler from Păcuiul lui Soare, Dacia, N.S., 17 (1973), p. 351-359 (în colaborare cu Silvia Baraschi).*
- Obiecte romane târzii de la Pârjoaia, SCIVA, 25 (1974), 2, p. 289-294.*
- Tipuri de opaițe de la Păcuiul lui Soare, Pontica, 7 (1974), p. 387-393 (în colaborare cu Silvia Baraschi).*
- Un amnar din secolul al VI-lea descoperit la Dervent, Muzeul Național, 1 (1974), p. 207-208.*

- Boucle d'oreille en croissant découverte à Păcuiul lui Soare, RÉSEE, 12 (1974), 3, p. 395-396.*
- Quelques problèmes de la période comprise entre le VIIe siècle et le commencement du Xe (Dobroudja), Dacia, N.S., 18 (1974), p. 289-293.*
- Date noi privind „Valul mare de pământ” din Dobrogea, Peuce, 4 (1973-1975), p. 199-209.*
- Cântare pentru verificat greutatea perperilor de Vicina, SCN, 6 (1975), p. 243-245.*
- Din nou despre moneda de argint a lui Gh. Terter I, SCN, 6 (1975), p. 247.*
- Din nou despre încadrarea cronologică a valului și mănăstirii de la Niculițel, SCIVA, 26 (1975), 1, p. 101-106.*
- Despre datarea nivelului „locuințelor incendiate” de la Dinogetia-Garvăn (jud. Tulcea), SCIVA, 26 (1975), 3, p. 387-394.*
- Représentations de la jambe humaine sur certains monuments archéologiques des X-XI siècles, Dacia, N.S., 19 (1975), p. 267-268.*
- Sur l'emplacement de l'ancienne Daphne, Studia Balcanica, 10 (1975), p. 87-93.*
- Despre situația politică la Dunărea de Jos în secolul al XII-lea, SCIVA, 27 (1976), 3, p. 293-307.*
- Păcuiul lui Soare - Vicina, Byzantina, 8 (1976), p. 409-447.*
- Un tezaur de monede bizantine din secolul al XI-lea descoperit la Păcuiul lui Soare, Muzeul Național, 3 (1976), p. 235-239.*
- Istoria Dobrogei în unele lucrări străine recente (I), Revista de istorie, 29 (1976), 6, p. 935-941; (II), Revista de istorie, 30 (1977), 10, p. 1893-1900; (III), Revista de istorie, 33 (1980), 2, p. 353-361; (IV), Revista de istorie, 33 (1980), 4, p. 767-771; (V), Revista de istorie, 34 (1981), 9, p. 1747-1753; (VI), Revista de istorie, 36 (1983), 7, p. 723-728.*
- Les rives du Danube à la lumière de quelques passages de la chronique de Skylitzès, RÉSEE, 14 (1976), 2, p. 311-322.*
- La géographie historique du territoire roumain dans la région du Bas Danube aux VIIIe-Xe siècles telle quelle se dégage des sources byzantines, Bulletin d'information et de coordination, 8 (1975/1976), p. 100-103.*
- Plăsele de pumnale de la Păcuiul lui Soare, Ialomița. Studii și comunicări de muzeologie, arheologie-istorie și etnografie, 1977, p. 80-82.*
- Câteva considerații pe marginea unor toponimice din dreapta Dunării de Jos (zona Ostrov-Cochirleni), Pontica, 10 (1977), p. 59-63.*
- O formațiune statală la Dunărea de Jos la sfârșitul secolului al XIV-lea, necunoscută până în prezent, SCIVA, 29 (1978), 2, p. 185-201.*
- Autour de la pénétration des Slaves au sud de Danube, Rapports du IIIe Congrès international d'archéologie slave, Bratislava, 1979, p. 165-169.*
- À propos de l'invasion coumane de 1148, Études byzantines et postbyzantines, 1 (1979), p. 19-27.*
- Despre Sacidava și „stratigrafia” ei, SCIVA, 31 (1980), 1, p. 123-130.*
- Cariera de piatră din secolul al X-lea de la Cernavoda, Pontica, 13 (1980), p. 185-195.*
- Contribuție la cunoașterea monedelor lui Ioan Terter, despotul Țării Dristrei, Cercetări numismatice, 3 (1980), p. 73-76.*

- À propos de la culture matérielle byzantine du Bas Danube aux Xe-XIIe siècles, în Actes du XVe Congrès international d'études byzantines, Athènes, 1980, p. 97-102.
- S-au emis monede în Dobrogea bizantină (secolele X-XII)?, SCIVA, 32 (1981), 3, p. 407-412.
- Un dénéral monétiforme trouvé à Păcuiul lui Soare, RÉSEE, 19 (1981), 3, p. 485-488.
- Realități politice la Dunărea de Jos: români, bizantini, bulgari, pecenegi, Revista de istorie, 34 (1981), 6, p. 1111-1133.
- Iarăși despre localizarea Vicinei, Revista de istorie, 34 (1981), 12, p. 2311-2316.
- La Dobroudja et Byzance à l'époque de la genèse du peuple roumain (VIIe-Xe siècles), Pontica, 14 (1981), p. 217-220.
- Tipare de la Păcuiul lui Soare pentru obținerea de podoabe în tehnica presării, Pontica, 15 (1982), p. 263-267 (în colaborare cu A. Panaitescu).
- Despre momentul îngropării tezaurului de la Suluc, jud. Tulcea, Cercetări numismatice, 5 (1983), p. 33-38.
- „Marcă de olar” avînd ca reprezentare un cal, SCIVA, 34 (1983), 3, p. 290-293.
- Kili et l'expédition d'Umur beg, RÉSEE, 21 (1983), 1, p. 23-29.
- Pătrunderea pecenegilor în Câmpia Română și argumentul numismatic, SCIVA, 35 (1984), 1, p. 68-73.
- Începuturile arheologiei românești. Istoricul Muzeului național de antichități, SCIVA, 35 (1984), 1, p. 3-44 (în colaborare cu Alexandru Păunescu, Irina Casan-Franga).
- Documente vechi creștine în Dobrogea, Pontica, 17 (1984), p. 157-167.
- Kili și expediția lui Umur-beg, Peuce 9 (1984), p. 389-394.
- Monede rare descoperite la Păcuiul lui Soare, jud. Constanța, BSNR, 77-79 (1983-1985), nr. 131-133, p. 433-436.
- Extension du premier état bulgare au nord du Danube (VIIIe-Xe siècles). La culture matérielle, Études Balkaniques, 21 (1985), 1, p. 107-113.
- Câteva fibule din epoca romană târzie de la Păcuiul lui Soare și Derovent (jud. Constanța), CCDJ, 1 (1985), p. 87-92.
- Puncte de vedere privind cetatea de la Păcuiul lui Soare, CCDJ, 1 (1985), p. 107-111.
- „Satul Carpilor” sau un „sat al carpilor” ?, CCDJ, 2 (1986), p. 205-207.
- Considerații generale asupra așezărilor cu caracter urban de la Dunărea de Jos (secolele X-XI), CCDJ, 2 (1986), p. 223-226.
- Organizarea administrativ-militară a regiunii Dunării de Jos în vremea lui Ioan Tzimiskes, SCIVA, 37 (1986), 3, p. 168-178.
- Societatea „Românismul”, Istros, 4 (1986), p. 223-228.
- Kilia et Likostomo ou Kilia = Licostomo?, RRH, 25 (1986), 4, p. 301-317.
- Două pandantive foliforme de bronz de la Păcuiul lui Soare, CCDJ, 3-4 (1987), p. 113-114.
- Despre unele meșteșuguri de la Păcuiul lui Soare (secolele X-XI), CCDJ, 3-4 (1987), p. 115-121.
- Notes sur la culture matérielle de Dobroudja (VIIe-Xe siècles), Istros, 5 (1987), p. 213-215.

- Câmpia Română și Bizanțul în sec. X (Note preliminare)*, Istros, 5 (1987), p. 217-220.
- Câteva probleme privitoare la monedele de aramă din sudul Dobrogei în ultima treime a secolului XIV*, SCIVA, 38 (1987), 2, p. 142-158.
- Unde se afla orașul Theodoropol?*, AIIA, 24/1 (1987), p. 479-484.
- De nouveau à propos de Presthlavitza*, Südost Forschungen, 46 (1987), p. 279-293.
- Sur l'histoire de la Dobroudja au Moyen Âge (Dobrudza. Études ethno-culturelles, Sofia, 1987, 238 p.)*, Dacia, N.S., 32 (1988), 1-2, p. 175-193.
- Sur les problèmes archéologiques de la cité d'Iatrus*, Dacia, N.S., 32 (1988), 1-2, 195-204.
- De nouveau au sujet du monument rupestre de Murfatlar*, RRH, 27 (1988), 1-2, p. 123-126.
- Date noi despre un turn al cetății Vicina*, CCDJ, 5-7 (1988-1989), p. 153-156 (în colaborare cu Dan Căpățînă).
- Un alt sigiliu al lui Constantin VII și Zoe*, CCDJ, 5-7 (1988-1989), p. 175-177.
- Tradiții daco-romane în monumentul rupestru de la Basarabi (jud. Constanța)*, Symposia Thracologica, 7 (1989), p. 430-431.
- Vers quelle date Leon Melissenos pouvait-il être domestikos des scholes occidentales?*, RÉSEE, 27 (1989), 1-2, p. 11-14.
- O carte despre arta rupestră cu multe probleme*, SCIVA, 41 (1990), 1, p. 55-66.
- Despre organizarea ecleziastică a regiunii Dunării de Jos (ultima treime a secolului X - secolul XII)*, Studii Teologice, 1 (1990), p. 103-120.
- Un tip necunoscut de piesă din sec. VI - începutul sec. VII*, SCIVA, 42 (1991), 1-2, p. 81-84.
- Sur l'organisation ecclésiastique dans la région du Bas-Danube (derniers tiers du Xe siècle - XIIe siècle)*, Études byzantines et postbyzantines, 2 (1991), p. 73-89.
- Din nou despre originea mărcilor de olar*, Pontica, 25 (1992), p. 355-358.
- Un alt sigiliu al lui Constantin Theodorokanos*, Pontica, 25 (1992), p. 359-361.
- Un brăzdar din epoca romană descoperit la Dervent*, Istros, 6 (1992), p. 271-272.
- Note de lector (I)*, Istros, 6 (1992), p. 323-327.
- Contribution à la connaissance de l'histoire de la Dobroudja en base de quelques sceaux*, Dacia, N.S., 36 (1992), p. 179-185.
- Originea numelui Dobrogea*, Buletinul Bibliotecii Române. Studii și documente românești, 17 (21), Freiburg, 1992/3, p. 233-240.
- Câteva caracteristici ale orașelor dobrogene din secolele X-XI*, Analele Brăilei, 1 (1993), 1, p. 433-435.
- Sur les nécropoles danubiennes (VIe-Xe siècles)*, Dacia, NS, 37 (1993), p. 291-300.
- Carbona, Caverna, la Contrée de Carvouna*, Dacia, NS, 37 (1993), p. 301-305.
- Sapă de fier din epoca romană*, Istros, 7 (1994), p. 349-351.
- Note de lector (II)*, Istros, 7 (1994), p. 353-354.
- Câteva considerații privind sigiliile strategului Ioan Malesis*, Istros, 7 (1994), p. 355-356.
- Numele Dobrogei într-o nouă sursă literară*, Istros, 7 (1994), p. 357-358.
- Unde trebuie căutat Onglos?*, Istros, 7 (1994), p. 359-361.
- Recenzii și discuții arheologice, I*, CCDJ, 12 (1994).

- Cumanii și originea familiei lui Dobrotiță*, Revista istorică, 5 (1994), p. 283-288.
- Sur la présence des byzantins au Bas-Danube (IXe-XIVe siècles)*, RÉSEE, 32 (1994), 3-4, p. 367-373.
- Points de vue sur l'organisation ecclésiastique au Bas-Danube (X^e-XIe siècles)*, Dacia, NS, 38-39 (1994-1995), p. 449-452.
- Despre căderea Vecinei sub tătari*, în *Pe drumul credinței*, Rives Eaton Road USA, 1995, p. 67-76.
- Apa preotului Enciu*, CCDJ, 13-14 (1995), p. 319-323.
- Caii Sfântului Theodor*, CCDJ, 13-14 (1995), p. 324-326.
- Un faux problème de géographie historique - Kilia et Likostomo*, Il Mar Nero, 2 (1995-1996), p. 235-266.
- Despre unele antroponime de origine cumană*, Analele Brăilei, 2 (1996), p. 569-571.
- Cui aparține cultura Ciurel?*, Istros, 10 (2000), p. 491-493.
- Tempus, templum, tâmplă*, CCDJ, 18 (2001), p. 38-40.
- Nouvelles données sur les régions sud-danubiennes dans deux inscriptions grecques*, *Studia antiqua et archaeologica*, 9 (2003), p. 269-272.
- Din nou despre slavi la Dunărea de Jos*, Istros, 11 (2004), p. 353-355.

III. Rapoarte de săpături arheologice:

- Șantierul arheologic Garvăn (Dinogetia)*, SCIV, 5 (1954), 1-2, p. 161-197 (în colaborare).
- Șantierul arheologic Cernavoda*, SCIV, 6 (1955), 1-2, p. 151-163 (în colaborare cu S. Morintz și D. Berciu).
- Săpăturile arheologice de la Mărculești-Viișoara (r. Slobozia, reg. București)*, *Materiale*, 5 (1959), p. 543-545.
- Săpăturile de la Capidava*, *Materiale*, 5 (1959), p. 562 (în colaborare cu Gr. Florescu și R. Florescu).
- Săpăturile arheologice de la Păcuiul lui Soare*, *Materiale*, 5 (1959), p. 587-592 (în colaborare cu I. Nestor); 6 (1960), p. 653-666 ; 7 (1961), p. 599-608 ; 8 (1962), p. 713-722; *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 493-495 (în colaborare cu T. Papasima, G. Custurea și P. Vlădilă); *Materiale*, Brașov, 1981, p. 435-436 (în colaborare cu T. Papasima, P. Vlădilă, G. Custurea, V. Sîrbu); *Materiale*, Vaslui, 1982, p. 208-209 (în colaborare cu T. Papasima, A. Panaitescu); *Materiale*, București, 1983, p. 435-436 (în colaborare cu T. Papasima, P. Vlădilă, G. Custurea, V. Sîrbu).
- Săpăturile de la Mănăstirea Neamțu*, *Materiale*, 6 (1960), p. 699-702.
- Săpăturile arheologice de la Mangalia (Callatis)*, *Materiale*, 8 (1962), p. 439-455 (în colaborare cu C. Preda, Em. Popescu).
- Cercetări arheologice în zona viitorului lac de acumulare „Porțile de Fier”*, SCIV, 16 (1965), 2, p. 395-406 (în colaborare cu D. Tudor, E. Comșa, S. Morintz, Exp. Bujor, N. Constantinescu).
- Rezultatele cercetărilor arheologice din zona Porților de Fier*, în *Comunicări Academia R.S.R., Grupul de cercetări complexe „Porțile de Fier”, Seria IV*, Craiova, 1968, p. 43-47.

IV. Recenzii:

- M. Mircev, *Necropola tumulară tracă de lângă satul Dolina*, în RRH, 7 (1955), p. 633-638.
- Zivka Văzarova, *Slavjano-bălgarskoto selište kraj selo Popina Silistrensko*, Sofia, 1956, în SCIV, 8 (1957), 1-4, p. 401-403.
- Izvestija*. Bulletin de l'Institut archéologique bulgare, 20 (1955), în SCIV, 9 (1958), 1, p. 242-247.
- Iordanka Čangova, *Tărgovski pomestenija kraj juznata krepotna stena v Preslav*, *Izvestija Institut*, 21 (1955), în SCIV, 10 (1959), 2, p. 528-529.
- Nouvelles Etudes d'Histoire Roumaine*, II, Studii, 14 (1961), 3, p. 770-771.
- Stancio Stancev - Stefan Ivanov, *Necropolât do Novi Pazar*, Sofia, 1958, în SCIV, 12 (1961), 2, p. 414-417.
- D. Dimitrov, *Rannosrednovjekoven nekropol pri gara Razdelna*, *Arheologija Sofia*, 3-4 (1959), în SCIV, 13 (1962), 1, p. 235-237.
- Sonia Georgieva, *Srednovjekovnata selište nad razvalinite na anticnija grad Abritus*, *Izvestija Institut*, 24 (1961), p. 4-35, în SCIV, 13 (1962), 2, p. 471-475.
- Stamen Mihailov, *Otnosno proizhoda na rannosrednovjekovnata cernolăskava keramika v Bălgaria*, *Arheologija Sofia*, 3 (1961), p. 5-11, în Dacia, N.S., 6 (1962), p. 555-557.
- C. Cihodaru, *Observații critice asupra însemnărilor „toparhului bizantin”*, SCC, *Seria Istorie*, 12, fasc. 2, Iași (1961), p. 259-271, în Studii, 16 (1963), 2, p. 501-502.
- Sonija Gheorghieva, *K voprosu o materialism kulture slavean i prabălgar na nijnem Dukala*, în RĖSEE, 1 (1963), 1-2, p. 207-209.
- I.I. Liapouchkine, *K voprosu o kulturnem ednistre slavean*, IA-SSSR, *Sbornik M. Artamonov*, Leningrad, 1961, p. 203-209, în RĖSEE, 1 (1963), 3, p. 644-645.
- Vera Antonova și Dremsizova Tvetana, *L'agoul d'Omurtag de la lisière du village Tzar Krum*, reg. Colarovgrad (fouilles de 1958), *Arheologija*, II, Sofia, 2 (1960), p. 28-29, în RĖSEE, 1 (1964), 1-2, p. 329.
- At. Milcev, *Rannosrednovjekovni bălgarski nakiti i krăstove enkolpioni ot severozapeidna Bălgaria*, *Arheologija Sofia*, 5 (1963), p. 22-37, în RRR (ist.etn.), 3 (1964), p. 127-130.
- St. Mihailov, *Razkopki v Pliska prez 1959-1961 g.*, *Izvestija*, 26 (1963), p. 5-46, în RRH (seria ist.etn.), 3 (1964), p. 130-133.
- Vera Antonova, *Aulât na Omurtag pri s. Tzar krum*, *Arheologija Sofia*, 5 (1963), 2, p. 49-50, în RRR (ist.etn.), 3 (1964), p. 133-135.
- Ecaterina Manova, *Razkopki na srednovjekovna tzărkva v. Kîrjali*, *Arheologija Sofia*, 5 (1963), 3, p. 75-83, în RRR (ist.etn.), 3 (1964), p. 136-137.
- Sonja Georgieva, *K voprosu et.n. „Prabălgarskam hudojestvenoi promîšlesnoski”*, *Slavia Antiqua*, 10 (1963), p. 331-365, în RRR (ist.etn.), 6 (1964), p. 341-344.
- Atanas Milcev, *Po voprosa za kulturata na slavianite i prabălgarite v našite zemia prez rannota Crodnovjekovie*, *Arheologija*, 2 (1964), p. 1-12, în RRH (ist.etn.), 3 (1965), p. 154-159.
- Zivka Vzarova, *Slavianite na iug et Dunav (po arheologiceskuh dani)*, *Arheologija*, 6 (1964), 2, p. 23-33, în RRR (seria ist.etn.), vol. 2, partea 3 (1965), p. 189-194.

- St. Mihailov, *Stroitelnite periodi v Pliska i proizhodăt na staro-bălgarskata monumentalna arhitectura*, *Arheologija*, 6 (1964), 2, p. 13-23, în *RRH (ist.etn.)*, 4 (1965), p. 260-263.
- D. Krândjalov, *Cum se poate distinge în materialele arheologice ale așezărilor balcanice populația locală romanizată de cea slavă și de alte elemente etnice*, în *RRR (ist.etn.)*, 7 (1965), p. 468-472.
- E. Manova, *Cercetări arheologice în raionul Zlatovgrad*, în *RRR (ist.etn.)*, 7 (1965), p. 473-475.
- I. Iurukova, *Descoperirile mai importante și dezvoltarea numismatică în Bulgaria în ultimii 20 de ani*, în *RRR (ist.etn.)*, 8 (1965), p. 514-516.
- Bohuslav Chropowski, *Nitra la începutul evului mediu*, în *RRR (ist.etn.)*, 8 (1965), p. 561.
- R. Hachulska-Ledonos, *Scări de șa din epoca feudală timpurie de la Nowa Hute*, în *RRR (ist.etn.)*, 8 (1965), p. 638-639.
- S. Bobcev, *Săpăturile arheologice din centrul Sofiei*, în *RRH (ist.etn.)*, 10 (1965), p. 695-697.
- T. Ivanov, S. Bobcev, *Săpăturile din piața hotelului Balkan din centrul Sofiei*, în *RRR*, 10 (1965), p. 697-699.
- S.A. Pletneva, *Srednovekovaja keramika Tamanskogo gorodisca*, Moscova, 1963, în *SCIV*, 16 (1965), 4, p. 834-835.
- Serdica*, în *Mitropolia Olteniei*, 18 (1966), 1-2, p. 167-172.
- I. Iurukova, *Contribuții la studiul circulației monedelor romane de bronz*, în *RRR (ist.etn.)*, 3 (1966), 5, p. 378-379.
- I. Popov, *Despre apariția omului în ținuturile noastre (citește Bulgaria n.n.)*, în *RRR (ist.etn.)*, 3 (1966), p. 426-430.
- Iordanka Atanasova, Petăr Kiciaški, *Descoperiri funerare în satul Gradeț*, *RRR (ist.etn.)*, 3 (1966), 5, p. 431-433.
- Ivanka Nicolaevici, *Les baptisteres paléochrétiens en Iougoslavie*, *ZRVI*, 9 (1966), p. 223-234, în *RRR (ist.etn.)*, 4 (1967), 5, p. 372-373.
- I. Ferluga, *Les soulèvements des comitopoules*, *ZRVI*, 2 (1966), p. 75-84, în *RRR (ist.etn.)*, 4 (1967), 5, p. 373-376.
- Mihail Mihalcu, *Coroziunea*, București, 1966, 226 p., în *SCIV*, 19 (1968), 3, p. 546-547
- V. Besevliev, *Iransky elementi i prabălgarskite*, în *RÉSEE*, 7 (1969), 2, p. 433.
- V. Besevliev, *Ein verkannter thrakischer Ortsname*, *Izvestija*, 16, p. 75-77, în *RÉSEE*, 7 (1969), 2, p. 433.
- A. Rădulescu și N. Harțușche, *Cimitirul feudal timpuriu de la Castelu*, Constanța, 1967, 127 p., 31 pl., în *RÉSEE*, 7 (1969), 2, p. 436-437.
- T. Totev, *Neizvesten strateg na Ioanopol i Dorostol*, *Arheologija Sofia*, 1968, în *RÉSEE*, 7 (1969), 3, p. 579.
- Vera Antonova, *Dve rannochristianski tzărkova văv vânărita ukreplenje na aul na kan Omurtag pri gara Tzar Krum (Sumensko)*, *Arheologija Sofia*, (1968), 4, p. 52-67, în *RÉSEE*, 7 (1969), 4, p. 740.
- Vasil Mikov, *Lokalizirăne na neakoi iz ceznati anticni i srednovekovi selišcea i kreposti v Bălgaria*, *Arheologija Sofia*, (1968), 4, în *RÉSEE*, 7 (1969), 4, p. 740.

- E. Lozovan, *Doina et saga. Parallèles épiques roumano-scandinaves*, Revue romaine, (1967), 1, p. 207-214, în RÉSEE, 7 (1969), 4, p. 740-741.
- Le développement de l'historiographie roumaine au cours du dernier quart de siècle*, RRH, 8 (1969), 4, p. 767-792 (în colaborare cu Tr. Lungu, St. Olteanu).
- S.A. Pletneva, *Ot kočevii v gorodam*, Moskva, 1967, în RÉSEE, 8 (1970), 1, p. 164.
- Les revues roumaines d'archéologie et d'histoire ancienne (1966-1970)*, Dacia, N.S., 15 (1971), p. 415-435 (în colaborare cu Al. Rădulescu).
- Phillippe Joseph, *Le monde byzantin dans l'histoire de la verrerie (V^e-XVIe siècle)*, Bologna, 1970, în SCIV, 23 (1972), 2, p. 335.
- Izvorî na bălgarskata istorija (Fontes Historiae Bulgaricae)*, XV, Sofia, 1972, sub red. Mihail Voinov, 321 p., în SCIV, 23 (1972), 4, p. 683-684.
- V. Besevliev, *Les inscriptions protobulgares et leur portée culturelle et historique*, Byzantino-Slavica, 32, Praga, 1971, fasc. 1, p. 35-51, în SCIV, 23 (1972), 4, p. 684-685.
- Michel Molaise, *Antichități egiptene și obiecte de sticlă din Orientul apropiat*, în RRRS, 9 (1972), 4, p. 603-607.
- T. Totev, *Necropola de la Preslav*, RRRS, 4 (1972), 6, p. 905-908.
- Profesorul N. Bănescu (necrolog), în Pontica, 5 (1972), p. 585-587.
- Les revues roumaines d'archéologie et d'histoire ancienne (1966-1971)*, Dacia, N.S., 16 (1972), p. 375-405 (în colaborare cu Al. Rădulescu).
- T. Totev, *Novootkriti vizantijski olovni pečati ot Preslav*, Izvestija Varna, 8 (23), 1972, în SCIVA, 24 (1973), 3, p. 553.
- I.G. Hîncu, *Căprăria - Pamjatnik kultury X-XII vv.*, Chișinău, 1973, în SCIVA, 24 (1973), 3, p. 553-554.
- D. Anghelov, *Obrazovane na bălgarskata narodnost*, Sofia, 1971, în SCIVA, 24 (1973), 3, p. 554.
- Bibliotheca Historica Romaniae, 10 ani de activitate rodnică*, în SCIVA, 24 (1973), 4, p. 689-690.
- Les revues roumaines d'archéologie et d'histoire ancienne (1966-1972)*, Dacia, N.S., 17 (1973), p. 417-440 (în colaborare cu Al. Rădulescu).
- D. Ovcearov, *Valul de frontieră Erkesia*, în CID SP, 10 (1973), 2, p. 270-272.
- L. Donceva-Petkova, *Srednovekovni glinini sădove s vătrefni uți*, Arheologija Sofia, 4 (1971), p. 32-38, în RRR, 10 (1973), 3, p. 458-460.
- Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, în SCIVA, 25 (1974), 1, p. 154-158.
- G.B. Fedorov, L.L. Polevoj, *Arheologija Rumynii*, Moscova, 1973, în SCIVA, 25 (1974), 2, p. 325.
- I.P. Rusanova, *Slavianskie drevnosti VI-IX vv. mezu Dneprom i zapodnym Bugom*, Moscova, 1973, în SCIVA, 25 (1974), 2, p. 328.
- Problemy arheologii i drevnei istorii Ugrov*, Moscova, 1972, în SCIVA, 25 (1974), 2, p. 328.
- Jugovostocnaja Evropa v srednie veka*, Chișinău, 1972, în SCIVA, 25 (1974), 2, p. 328.
- Părvi kongres na bălgarskoto istoricesco druzestvo*, Sofia, 1972, în SCIVA, 25 (1974), 2, p. 329.

- Iordanka Čangova, *Srednovekovното selište nad trakiiskija grad Sevtopoles XI-XIV vek*, Sofia, 1972, în SCIVA, 25 (1974), 2, p. 329.
- Cumania, 1, Kecskemet, 1972, în SCIVA, 25 (1974), 3, p. 489-490.
- Giuseppe Bovini, *Note sull'area cimiteriale paleo-cristiana di S.Eustorgio a Milano*, *Revista di Studi Liguri*, 37, Bordighera, 1973, în SCIVA, 25 (1974), 3, p. 490.
- E. Lozovan, *Varegues, Romeens et le lion du Pirée*, *Revue romane*, 8, 1973, 1, în SCIVA, 25 (1974), 3, p. 490.
- Arheologičeskie issledovanija v Moldavii* (1972), Chişinău, 1974, în SCIVA, 25 (1974), 3, p. 490.
- Carevgrad Tărnov. Dvorecăt na bălgarskite care prez vtorata bălgarska dărzava*, I, Sofia, 1973, în SCIVA, 26 (1975), 2, p. 308.
- Izvestija na okrajnia istoriceski muzei i bălgarskoto diujestvo*, Tolbuhin, 1973, în SCIVA, 26 (1975), 2, p. 308-309.
- Al. Zub, *Vasile Pârvan*, Iaşi, 1974, în SCIV, 26 (1975), 3, p. 433.
- Balcanoslavica*, 1, Prilep, 1972; 2, 1973, în SCIVA, 26 (1975), 3, p. 433.
- Muzeul Naţional*, 1, Bucureşti, 1974, în SCIVA, 26 (1975), 3, p. 434.
- Sonja Georgieva, Velizar Velkov, *Bibliografija na bălgarskata arheologija*, Sofia, 1974, 478 p., în SCIVA, 26 (1975), 4, p. 581.
- Ioannis Skylitzes *Synopsis historiarum*, Berlin, 1973, în SCIVA, 26 (1975), 4, p. 581-582.
- Fontes Historiae Dacoromaniae*, III, Bucureşti, 1975, în *Magazin istoric*, 20, nr. 976, p. 2.
- Byzantina*, I-III, Thessalonique, în *Peuce*, 4, (1973-1975), p. 321-324.
- Al XV-lea colocviu al Societăţii „Mihai Eminescu” din Freiburg i.Br. cu tema „Românii şi marea”*, în SCIVA, 27 (1976), 1, p. 119-120.
- Evangelos K. Chrysos, *To Bizantion kai oi Gotdoi*, SCIVA, 27 (1976), 1, p. 129-130.
- Răzvan Theodorescu, *Bizanţ, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale româneşti (secolele X-XIV)*, Bucureşti, 1974, 379 p., 52 fig., în SCIVA, 27 (1976), 2, p. 281-282.
- Al XV-lea Congres internaţional de studii bizantine*, în SCIVA, 27 (1976), 2, p. 271.
- Cigaar N. Crinje, *L'imigration anglaise à Byzance après 1066. Un nouveau texte sur les Varangues à Constantinople*, *REB*, 32 (1974), p. 301-342, în *RÉSEE*, 14 (1976), 2, p. 354.
- Giuseppe Bovini, *Les „sinopie” récemment découvertes sous les mosaïques de l'abside de Saint-Appolinaire in Closse à Ravenne*, *Academie des Inscriptions et Belles-Lettres. Comptes rendus des seances* 1974, Paris, 1974, p. 97-110, în *RÉSEE*, 14 (1976), 2, p. 354.
- Babic Boskov, *Srednovekovno kulturno bogatsvo na S.R. Makedonja*, Prilep, 1974, 66 p., 187 fig., în *RÉSEE*, 14 (1976), 2, p. 354-355.
- Fontes Historiae Daco-Romanae*, III, în *AIIA A.D. Xenopol Iaşi*, 13 (1976), p. 431-433.

- Catherine Asdracha, *La région des Rhodopes aux XIIIe-XIVe siècles. Étude de géographie historique*, 1976 (Colecția Byzantinisch-Neugriechische Jahrbucher, vol. 49), în SCIVA, 28 (1977), 2, p. 292-296.
- Octavian Toropu, *Romanitatea țîrzie și străromânii în Dacia traiană sud-carpatică*, Craiova, 1976, în SCIVA, 28 (1977), 4, p. 611-612.
- Ana Comnena, *Alexiada*, București, 1977 (trad. Marina Marinescu), în SCIVA, 28 (1977), 4, p. 617.
- Maria Comșa, *Cultura materială veche românească (Așezările din secolele VIII-X de la Bucov-Ploiești)*, București, 1978, 182 p., în SCIVA, 30 (1979), 3, p. 469-475.
- Lexikon des Mittelalters*, München-Zürich, 1978, recenzie în Pontica, 12 (1979), p. 378-379.
- De la Dunăre la Mare*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1979, 244 p., recenzie în Pontica, 12 (1979), p. 379-382.
- Alexandru Barnea, Ion Barnea, Ioana Bogdan Cătănciu, Monica Mărgineanu-Cârstoiu, Gheorghe Papuc, *Tropaeum Traiani, I, Cetatea*, București, 1979, 258 p., recenzie în Dacia, N.S., 24 (1980), p. 386-391.
- Profesorul Gheorghe Ștefan* (necrolog), în SCIVA, 31 (1980), 3, p. 479-481.
- Culture et art en Bulgarie médiévale (VIII-XIV siècles)*, Sofia, 1979, dare de seamă în RÉSEE, 18 (1980), 4, p. 784-785.
- Jonathan Shepard, *Tzetzes letters to Leo at Dristra*, Byzantinische Forschungen, 6, Amsterdam, 1979, p. 191-230, în RÉSEE, 18 (1980), 4, p. 785-786.
- Pliska-Preslav, I*, 1979, 212 p., în RÉSEE, 18 (1980), 4, p. 798.
- Constantin Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București, 1980, recenzie în SCIVA, 32 (1981), 2, p. 309-312.
- A XV-a sesiune de rapoarte privind cercetările arheologice în România (în colaborare)*, Revista de istorie, 34 (1981), p. 1565-1566.
- Stylios Pelekanides, *Studien zur frühchristlichen und byzantinischen Archäologie*, în RÉSEE, 19 (1981), 1, p. 179-181.
- I. Barnea, *Arta creștină în România, vol. I (secolele III-VI)*, București, 1979, 280 p., 118 pl., și *vol. II (secolele VII-XIII)*, București, 1981, 238 p., 102 pl., în Pontica, 14 (1981), p. 371-378.
- Vasile Culică* (necrolog), în Pontica, 14 (1981), p. 379-381.
- Nicolae Stoicescu, *Continuitatea românilor*, București, 1980, în SCIVA, 33 (1982), 2, p. 257-259.
- M. Balard, *Gênes et l'Outre Mer, II, Actes de Kilia du notaire Antonio di Ponzo*, în SCIVA, 33 (1982), 4, p. 442.
- Stancio Vaklinov și Stanislav Stanilov, *Kladenci. Rannosrednovekovnoto bălgarsko selište*, Varna, 1981, în SCIVA, 34 (1983), 2, p.p. 180-181.
- Mircea D. Matei, Emil E. Emandi, *Habitatul medieval rural din valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare. Secolele XI-XVII*, București, 1982, în SCIVA, 34 (1983), 3, p. 298-299.
- Helena Zoll Adamikova, *Wezesnosredniowieczne cmentarzyska cialopalne słowian na terenie Polski*, vol. II, Wrocław-Kraków-Gdańsk, 1979, 316 p., în Pontica, 16 (1983), p. 360.

- Liudmila Donceva-Petkova, *Signes sur les monuments archéologiques de Bulgarie médiévale*, Sofia, 1980, 188 p., 19 fig., 42 pl., în Pontica, 16 (1983), p. 360-362.
- Stojan Avdev, *Les monnaies en argent du tsar Michail Assene, 1337-1355*, Numizmatika, 3 (1980), p. 13-22, în Pontica, 16 (1983), p. 362-363.
- Totiu Totev, *Monasterăt v „Tuzlalaka” centăr na rezervanata keramika o Preslav prez IX-X v.*, Sofia, 1982, 80 p., 69 fig., în SCIVA, 36 (1985), 3, p. 274.
- John V.A. Fine, *The Early Medieval Balkans. A Critical survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor (The University of Michigan), 1983, 335 p., în Pontica, 19 (1986), p. 313-314.
- C. Asdracha, G. Bakirtzis, *Inscriptions byzantines de Thrace (VIIIe-XVe siècles)*. Edition et commentaire historique, Arhailogikon Deltion, 35 (1980), Athena, 1986, p. 241-282, pl. 58-78, în Istros, 5 (1987), p. 438-439.
- Stamen Mihailov, Gheorgghi Džingov, Vălo Vălov, Violeta Dimova, *Rannosrednovekovnoto selište pri selo Stărmen*, Sofia, 1982, 144 p., în Istros, 5 (1987), p. 440.
- Kulturata na srednovekovnia Tărnov*, Sofia, 1985, 214 p., sub redacția lui Atanas Popov și Velizar Velkov, în Istros, 5 (1987), p. 441-442.
- Profesorul Ion Barnea la 75 de ani*, în SCIVA, 39 (1988), 4, p. 391-397.
- Silvia Baraschi (necrolog)*, în SCIVA, 42 (1991), 3-4, p. 109-112.
- Urszula Maj Stradow, Stanowiske 1, Czesc I, *Ceramika wczesnesredniewieczna*, Cracovie, 1990, 138 p., 78 fig., în Dacia, N.S., 36 (1992), p. 221.
- Monumente istorice și izvoare creștine*, Galați, 1987, 350 p., în Istros, 6 (1992), p. 317-322.